

Analiza wyników reprodukcji wielorasowego stada bydła mięsnego wypasanego w systemie wolnym na terenach trawiastych Parku Narodowego „Ujście Warty”*

Aleksander Dobicki¹, Piotr Nowakowski¹, Roman Kwaśnicki²,
Józef Głowacki³, Paweł Baranowski⁴

¹Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Instytut Hodowli Zwierząt,
ul. Chelmońskiego 38 C, 51-630 Wrocław

²Kolegium Karkonoskie w Jeleniej Górze,
ul. Zamoyskiego 7, 58-560 Jelenia Góra 9

³Lubuski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Lubniewicach,
ul. Osadników Wojskowych 25, 69-210 Lubniewice, odr.lubniewice@pro.onet.pl

⁴Park Narodowy „Ujście Warty”,
Chyrzyno 1, 69-113 Górzycza, sekretariat@pnujsciewarty.gov.pl

Analizą wskaźników reprodukcji objęto 1617 krów-matek różnych ras: limousine (LM) – 472 szt., hereford (HH) – 352 szt., charolaise (CH) – 342 szt., salers (SL) – 57 szt., simentalska (SM) – 161 szt., mieszańce wielorasowe (Mw) – 233 szt. oraz łącznie ich 1546 cieląt, w ciągu trzech lat badań (2004-2006). W warunkach chowu ekstensywnego (wolny, bezbudynkowy system utrzymania w ciągu całego roku) oraz przy kryciu buhajami, procent ocielen w okresie trzech lat badań wynosił 96,5%, a straty cieląt (martwe i padłe w pierwszym dniu po urodzeniu) wynosiły 1,5%. Najbardziej płodne były krowy rasy salers (98,2%). W przypadku pozostałych ras wyniki były podobne (96,3-97,9%), z wyjątkiem krów rasy charolaise (94,1%), u których odnotowano także więcej cieląt martwo urodzonych (2,3%). Straty cieląt w okresie odchowu wynosiły 10,6%. Najmniejszy odsetek strat cieląt stwierdzono u krów-matek mieszańców wielorasowych (95,6% cieląt odchowanych w wieku 210 dni), największy – w grupach krów rasy charolaise i simentalskiej (odpowiednio 85,7% i 85,5% cieląt odchowanych w wieku 210 dni). Lepsze wyniki odchowu uzyskano w przypadku buhajków (9,5% strat) w porównaniu do jałoweczek (12,4% strat). Stosunek płci (jałowki : buhajki) nie był zrównoważony, przy urodzeniu wynosił 40:60, w wieku 210 dni – 39:61. Najmniej jałoweczek urodziły i odchowwały krowy rasy limousine (odp. 28,3% i 29,2%), natomiast krowy rasy salers urodziły i odchowwały więcej jałoweczek, aniżeli buhajków (odp. 53,6% i 54,7%). Najlepszymi matkami okazały się krowy mieszańce wielorasowe i rasy selers, świadczą o tym wyniki płodności i odchowu cieląt. W okresie badań w latach 2004-2006, w warunkach cho-

*Badania wykonano w ramach Projektu KBN: 2 PO6 Z 063 26

wu wolnego – bezbudynkowy system utrzymania w ciągu całego roku na dużych kwaterach terenów zielonych Parku Narodowego, uzyskano zadowalające wyniki reprodukcji, w relacji do wyników płodności i odchowu cieląt podawanych przez innych autorów, cytowanych w niniejszej pracy.

SŁOWA KLUCZOWE: bydło mięsne / wypas wolny / płodność / upadki cieląt

Park Narodowy „Ujście Warty” jest miejscem atrakcyjnym dla wielu gatunków ptaków błotnych i lęgowych oraz przylatujących na zimę, jednym z celów działalności Parku jest bowiem ochrona środowiska bytowania ptaków, łącznie z dobrymi żerowiskami. Zadania ochronne przewidują aktywną ochronę podmokłych terenów trawiastych na obszarze ponad 4000 ha [18, 21]. Zaniechanie działalności rolniczej na tym obszarze datuje się od drugiej połowy lat 70. XX wieku. Brak koszenia lub wypasania tych terenów doprowadził do stosunkowo szybkiej sukcesji w kierunku zarosli wierzbowych, utraty niektórych gatunków roślin oraz gatunków ptaków gniazdujących w warunkach łąkowych [20]. Dlatego też na przełomie XX i XXI wieku przywrócono na terenie Parku ekstensywne użytkowanie rolnicze, w tym koszenie łąk i wypasanie bydła mięsnego.

Zbiorowiska roślinne występujące w Parku zależą głównie od uwilgotnienia terenu i występujących gleb [3, 4, 7]. Jak wynika z pracy Mikołajczaka i wsp. [11], wykonanej na terenie Parku Narodowego „Ujście Warty”, wartościowa dla bydła baza pokarmowa obejmuje trzy zbiorowiska trawiaste: manny mielec (*Glyceria maxima*), mozgi trzcinowatej (*Phalaris arundinacea*) i mietlicy rozłogowej (*Agrostis stolonifera*), co wcześniej stwierdzili także w swych badaniach Kryszak i wsp. [8]. Wymienione zbiorowiska zajmują w Parku łącznie około 70% powierzchni, a okres wykorzystywania runi pastwiskowej przez bydło zależy od uwilgotnienia terenu (długość zalewu wiosennego, a czasem i letniego) i ukończenia wylęgu ptaków gniazdujących.

W pracy Mikołajczaka i wsp. [11] określono miejsce bydła mięsnego w łańcuchu pokarmowym ekosystemu wybranych stanowisk Parku na podstawie składu botanicznego i plonowania runi w zbiorowiskach roślinnych; mozgi trzcinowatej, manny mielec i mietlicy rozłogowej. Stwierdzono, że wypasane stado bydła mięsnego miało na pastwisku dostateczną ilość paszy w całym sezonie wegetacyjnym (po lęgach i wypierzeniach ptaków) od lipca do października. Plony suchej masy runi, z trzech pokosów, na trzech badanych kompleksach (po około 500 ha) kształtowały się na poziomie: w zbiorowiskach manny mielec – 12,21 t/ha, mozgi trzcinowatej – 10,26 t/ha i mietlicy rozłogowej – 6,44 t/ha. Sukcesja rzeżenia włoskiego (*Xanthium albinum*) na niektórych enklawach zbiorowisk trawiastych, głównie z mietlicą rozłogową, jest progresywna (do 50% masy runi). Dominacja rzeżenia włoskiego nie jest ograniczana przez bydło, potwierdzono dobre efekty zmniejszania się tego gatunku po zabiegach wykaszania w lipcu i sierpniu, przed zakończeniem fazy dojrzewania nasion [5].

Bydło chętnie zjada także młode „tegoroczne” siewki wierzby (*Salix L.*), znajdujące się w runi pastwiska; później rośliny te odrastają, a bydło zjada ponownie młode pędy. Stosując kryterium liczby zwierząt, jako czynnika wpływającego na skuteczność ogra-

niczania rozwoju zakrzaceń, obsada 0,56 SD/ha na badanym pastwisku, na którym zwierzęta przebywały od czerwca do listopada, nie była w pełni skuteczna [12].

Celem pracy była analiza płodności krów-matek różnych ras, z wyróżnieniem wskaźników zacielenia, poronień i cieląt martwo urodzonych oraz wybrakowanych do wieku 210 dni, z wyróżnieniem płci cieląt – uzyskanych przy kryciu wolnym w latach 2004-2006, w dużym stadzie bydła wypasanego w systemie wolnym (wypas całoroczny, system utrzymania bezbudynekowy) na terenach trawiastych PN „Ujście Warty”.

Materiał i metody

Materiał stanowiły krowy-matki różnych ras; analizowano wyniki z trzech lat badań (2004-2006) na materiale liczącym łącznie 1617 krów i 1546 ich cieląt. Liczebność krów matek o różnym genotypie rasowym w całym okresie badań wynosiła: limousine (LM) – 472 szt., hereford (HH) – 352 szt., charolaise (CH) – 342 szt., salers (SL) – 57 szt., simentalska (SM) – 161 szt., mieszańce wielorasowe (Mw) – 233 szt. Analizowano: wskaźnik ocieleń (%); procent cieląt poronionych i martwo urodzonych, które po urodzeniu (w 1. dniu) nie wykazywały czynności życiowych oraz cieląt odchowanych i odsadzonych od matek w wieku 210 dni (w stosunku do cieląt żywych w 2. dniu po urodzeniu); obliczono stosunek płci cieląt urodzonych i odchowanych. W okresie doświadczenia stosowano krycie wolne buhajami rasy LM, HH, CH i SL, a stosunek samic (krowy i jałówki do krycia) na jednego rozplodnika w poszczególnych latach był podobny i wynosił, odpowiednio: 26,7, 27,3 i 25,4, średnio 26,5; rotacja buhajów w stadzie wynosiła dwa lata, poza buhajem rasy SL (tab. 1).

Tabela 1 – Table 1

Liczba buhajów rozplodników używanych do krycia wolnego w kolejnych latach badań
Number of sires used in free mating system during consecutive years of investigations

Lata Years	Rasy buhajów* – Breed of sires*						Razem Total
	LM	HH	CH	SL	SM	Mw	
2004	7	2	4	1	–	–	14
2005	14	2	3	1	–	–	20
2006	25	0	1	1	–	–	27
Razem Total	34 (2)**	2 (2)	4 (2)	1 (3)	–	–	41

*LM – Limousine, HH – Hereford, CH – Charolaise, SL – Salers, SM – simentalska – Simmental, Mw – mieszańce wielorasowe – multibreed hybrids

**w nawiasach: średni wiek (w latach) użytkowania rozplodników – in brackets: average length of sires reproduction use (years)

Do weryfikacji statystycznej wpływu genotypu krowy-matki na analizowane wskaźniki płodności i odchovu cieląt zastosowano test mediany Kryterium χ^2 (χ^2), z pakietu Statistica 6.0 pl.

Wyniki i dyskusja

W okresie trzech lat badań procent oścień wynosił średnio 96,5%, a straty cieląt urodzonych jako martwe oraz padłe w pierwszym dniu po urodzeniu kształtowały się na poziomie 1,5% (tab. 2). Najlepsze wyniki płodności wykazały krowy rasy salers (98,2%), następnie krowy mieszańce wielorasowe oraz limousine, hereford i simental-skiej; wyniki oścień były podobne (96,3-97,9%). Natomiast krowy rasy charolaise uzyskały statystycznie wysoko istotnie ($P \leq 0,01$) gorszy wskaźnik płodności (94,1%), odnotowano także więcej cieląt martwo urodzonych (2,3%). W pracy Dobickiego i wsp. [6] wykazano również wysokie wskaźniki płodności i odchovu cieląt od krów mieszań-ców.

Straty cieląt w okresie odchovu (łącznie cielęta padłe i ubite z konieczności) wynosiły 10,6%; statystycznie istotnie lepsze wyniki ($P \leq 0,05$) uzyskano przy odchowie buhajków (straty 9,5%), aniżeli jałoweczek (straty 12,4%). Porównanie odchovu cieląt, (łącznie jałowki i buhajki) okazało się statystycznie istotnie korzystniejsze ($P \leq 0,05$) w grupach krów-matek: mieszańców wielorasowych, rasy salers i hereford (odpowiednio: 95,6%, 94,6% i 94,1%), aniżeli w grupach krów rasy limousine, charolaise i simental-skiej (odpowiednio: 88,0%, 85,7% i 85,5%).

Stosunek płci cieląt (jałowki : buhajki), urodzonych lub odchowanych przy matkach do wieku 210 dni, nie był zrównoważony i wynosił, odpowiednio: 40:60 i 39:61. Najmniej jałoweczek urodziły i odchowały krowy rasy limousine (odpowiednio: 28,3% i 29,2%), natomiast krowy rasy salers urodziły i odchowały więcej jałoweczek aniżeli buhajków (odpowiednio: 53,6% i 54,7%).

Na terenach o łagodnym klimacie i dużych zasobach użytków zielonych za najbar-dziej efektywny uznaje się system polegający na całorocznym utrzymaniu stada pod-stawowego bez budynków, z maksymalnym wykorzystaniem pastwisk oraz tanich pasz objętościowych (siano, sianokiszonka i kiszonka z traw). Stwierdzono, że takie warunki utrzymania zapewniają bardzo dobre wyniki rozrodu i odchovu cieląt, zadowalające przyrosty masy ciała i zdrowotność zwierząt [1, 19, 22]. Pilarczyk i Wójcik [14] trudne porody odnotowali tylko w stadzie krów rasy simental-skiej, stanowiły one 4%, u krów tej rasy stwierdzono również porody przedczesne (0,7%). Stenzel i wsp. [17] trudne porody odnotowali u 4% krów rasy limousine i u 2% krów rasy angus, natomiast u krów rasy hereford trudne porody nie występowały. Bonal [2] podaje, że u krów rasy salers stwierdzono 92% normalnych porodów, a 8% wymagało lekkiej pomocy. W stadach krów rasy red angus, salers i hereford nie stwierdzono urodzeń cieląt martwych i poronień, natomiast u krów rasy simental-skiej stanowiły one po 0,7%. W stadzie krów rasy limousine odnotowano 1% poronień. Piasecki i wsp. [13] stwierdzili, że w stadach bydła mięsnego bardzo rzadko stwierdza się poronienia i martwo urodzone cielęta, jedynie u rasy salers udział martwo urodzonych cieląt wynosił ok. 5%. W badaniach

Tabela 2 – Table 2

Wyniki zacieleni krów-matek różnych ras oraz wyniki odchowu cieląt do wieku 210 dni
Fertility of dams of different breeds and calves' rearing results till 210 days of age

Rasa – Breed (stosunek płci*) (sex ratio*)	Rok Year	Krowy-matki Suckler cows		Cielęta martwo urodzone		Cielęta przy matkach – Calves at suckler cows				Razem cielęta odchowane ² Total calves weaned ² (%)		
		do krycia (szt.) for mating (head)		Stillborn calves (%)		jałoweczki – heifers calves urodzone ¹ odchowane ²		buhajki – bulls calves urodzone ¹ odchowane ²			(n)	(n)
		(%)	(%)	(n)	(n)	(%)	(%)	(n)	(n)			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Limousine (28,3:71,7) Razem – Total	2004	68	97,5	1,5	30	28	93,3	35	33	94,3	93,8	
	2005	163	97,5	1,8	82	67	81,7	74	68	91,9	86,5	
	2006	241	96,6	1,2	31	21	67,7	199	180	90,5	87,4	
		472	97,1 ^B	1,5	143	116	81,1	308	281	91,2	88,0 ^A	
Hereford (39,6:60,4) Razem – Total	2004	97	96,3	1,5	51	47	92,2	41	38	92,7	92,4	
	2005	121	99,1	0,8	55	51	92,7	64	61	95,3	94,1	
	2006	134	96,3	1,5	28	26	92,9	99	95	95,6	95,3	
		352	97,1 ^B	1,1 ^b	134	124	92,5	204	194	95,1	94,1 ^b	
Charolaise (45,2:54,8) (46,5:53,5) Razem – Total	2004	122	90,8	2,3	60	54	90,0	48	42	87,5	90,7	
	2005	112	95,6	2,7	50	45	90,0	54	46	83,3	87,5	
	2006	108	95,4	0,9	32	26	81,3	70	56	80,0	79,4	
		342	94,1 ^A	2,3 ^a	142	125	88,0	172	144	83,7	85,7 ^a	
Salers (53,6:46,4) (54,7:45,3) Razem – Total	2004	21	95,2	0,0	10	10	100,0	10	9	90,9	95,0	
	2005	19	100,0	0,0	9	8	88,9	10	9	90,9	89,5	
	2006	17	100,0	0,0	11	11	100,0	6	6	100,0	100,0	
		57	98,2 ^B	0,0 ^b	30	29	96,7	26	24	92,3	94,6 ^b	
Simmental (48,0:52,0) (50,0:50,0) Razem – Total	2004	49	95,9	2,0	22	21	95,5	24	23	95,8	95,7	
	2005	53	96,1	1,9	26	23	88,5	24	19	79,2	84,0	
	2006	59	96,6	1,7	25	21	84,0	31	23	74,2	83,9	
		161	96,3	1,9	73	65	89,0	79	65	62,3	85,5 ^o	

	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Mieszkańce wielorasowe											
Multibreed hybrids	2004	30	96,7	0,0	17	17	100,0	12	11	91,7	96,6
(36,9;63,1)	2005	78	97,5	1,3	41	39	95,1	34	32	94,1	94,7
(37,2;62,8)	2006	125	98,4	1,6	25	24	96,0	96	92	95,8	96,7
Razem – Total		233	97,9 ^b	1,3 ^b	83	80	96,4	142	135	95,1	95,6 ^b
Razem/średnio											
Total/mean	2004	387	94,8	1,8	190	177	93,2	170	156	91,9	92,5
(40,0;60,0)	2005	546	97,4	1,6	263	233	88,6	260	235	90,4	89,5
(39,0;61,0)	2006	684	96,8	1,3	152	129	84,9	501	452	90,2	89,4
		1617	96,5	1,5	615	539	87,6	931	843	90,5	89,4

Kryterium χ^2 : straty w odchowie cieląt ($P \leq 0,05$) – jałowczki 12,4%^a, buhajki 9,5%^b

Criterion χ^2 : calf rearing losses ($P \leq 0,05$) – heifers 12,4%^a, bulls 9,5%^b

*stosunek jałowczek do buhajków urodzonych oraz odchowanych przy matkach do wieku 210 dni

*ratio of heifers to bulls, born and reared by the dams until day 210 of life

¹od 2 dnia życia – older than 1 day

²w wieku 210 dni – at 210 days of life

Średnie oznaczone różnymi literami różnią się statystycznie istotnie: A, B – przy $P \leq 0,01$; a, b – przy $P \leq 0,05$

Means denoted with different letters differ significantly: A, B – at $P \leq 0,01$; a, b – at $P \leq 0,05$

Pogorzelskiej i Szarka [15] u rasy hereford stwierdzono 5,3% cieląt martwo urodzonych i 2,6% poronień. W badaniach Litwińczuka i wsp. [10], poronienia i cielęta martwo urodzone w przypadku rasy limousine stanowiły 3,5%, a rasy hereford – 1,8%. Bonal [2] podaje, że u krów rasy salers stwierdzono 0,2% poronień, natomiast Adamski [1] w stadzie krów tej rasy odnotował aż 5,7% cieląt martwo urodzonych. Stenzel i wsp. [17] w swych badaniach odnotowali 3% upadków cieląt w stadzie angus, 11% – w stadzie hereford, natomiast w stadzie limousine nie stwierdzono upadków cieląt. Litwińczuk i wsp. [9] podają, że upadki cieląt rasy limousine i hereford w okresie odchowu przy matkach stanowiły, odpowiednio: 6,5 i 5,5%. Z kolei Bonal [2], u cieląt rasy salers w okresie od urodzenia do odsadzenia, odnotował do 6% upadków.

Podsumowując badania dotyczące reprodukcji wielorasowego stada bydła mięsnego, utrzymywanego w warunkach chowu ekstensywnego przy całorocznym systemie utrzymania wolnego, bezbudynkowego i przy kryciu naturalnym buhajami, należy stwierdzić, że uzyskano zadowalające wyniki. Procent ocieleń w okresie trzech lat badań wyniósł średnio 96,5%, a straty cieląt (martwe i padłe w pierwszym dniu) wynosiły 1,5%. Najbardziej płodne były krowy rasy salers, u krów pozostałych ras odnotowano podobne wyniki z wyjątkiem krów rasy charolaise, u których odnotowano także więcej cieląt martwo urodzonych. Straty cieląt w okresie odchowu wynosiły średnio 10,6%, najmniejszy odsetek strat cieląt stwierdzono w przypadku krów-matek mieszańców wielorasowych, największy – u krów rasy charolaise i simentalskiej. Lepsze wyniki odchowu uzyskano w przypadku buhajków (9,5% strat) w porównaniu do jałówek (12,4% strat). Stosunek płci (jałówki : buhajki) cieląt urodzonych lub odchowanych przy matkach do wieku 210 dni nie był zrównoważony, najmniej jałówek urodziły i odchowały krowy rasy limousine, a najczęściej krowy rasy salers. Najlepszymi matkami, biorąc pod uwagę wyniki płodności i odchowu cieląt, okazały się krowy mieszańce wielorasowe i selers.

PIŚMIENNICTWO

1. ADAMSKI M., 2000 – Problematyka odchowu cieląt ras mięsnych i ich mieszańców z rasami cb i czb w warunkach ekstensywnych. *Annals of Warsaw Agricultural University – SGGW, Animal Science* 35 (Supplement), 49-54.
2. BONAL A., 1998 – How the Salers breed can contribute to an extensive beef production programme in Eastern Europe. *Zeszyty Naukowe AR we Wrocławiu* 336, 57-68.
3. BORYSIK J., 1994 – Struktura aluwialnej roślinności łądowej środkowego i dolnego biegu Warty. Wyd. Nauk UAM, seria Biologia 52, Poznań.
4. DENISIUK Z., 1967 – Wstęp do badań nad zbiorowiskami łąkowymi w dolinie PTPN. *Prace Komisji Nauk Rolniczych i Leśnych*, T XXIII, z. 1, 3-35.
5. DOBICKI A., NOWAKOWSKI P., MIKOŁAJCZAK Z., WYPYCHOWSKI K., 2006 – Miejsce bydła mięsnego i koni w ekosystemie Parku Narodowego „Ujście Warty”. *Seminaria Naukowe Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego* 5 (56), 97-111.
6. DOBICKI A., SZULC T., ZACHWIEJA A., 2002 – Breeding value of crosses from four parental lines of generation R1 (75% Red Angus), obtained as result of inbreeding. *Animal Sciences and Reports* 20. Supl. 1, 133-150.
7. ENGEL J., JACKOWIAK B., KUCZYŃSKI L., OSIEJUK T.S., 1998 – Plan ochrony Rezerwatu Przyrody Słoińsk, operat ochrony flory i roślinności. Poznań Słoińsk 1998 (maszynopis).

8. KRYSZAK A., KRYSZAK J., GRYNIA M., 2005 – Trawy w zbiorowiskach starorzeczy Warty. *Łąkarstwo w Polsce* 8, 107-114.
9. LITWIŃCZUK Z., JANKOWSKI P., STANEK P., 2002 – Przyrosty masy ciała buhajków i jałówek ras angus, hereford i limousine oraz mieszańców tych ras z bydłem czarno-białym w okresie odchowu przy matkach. *Zeszyty Naukowe Przeglądu Hodowlanego* 62, 261-268.
10. LITWIŃCZUK Z., STANEK P., JANKOWSKI P., 2001 – Wpływ wieku i sezonu wycielenia jałowic ras mięsnych na dalsze użytkowanie rozplodowe oraz wyniki odchowu cieląt. *Roczniki Naukowe Zootechniki* 28, 213-224.
11. MIKOŁAJCZAK Z., DOBICKI A., NOWAKOWSKI P., WOJCIECHOWSKA M., GŁOWACKI J., 2007 – Przydatność rolnicza użytków zielonych w Parku Narodowym „Ujście Warty”. *Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych PAN* (w druku).
12. NOWAKOWSKI P., DOBICKI A., MIKOŁAJCZAK Z., 2007 – Baza pokarmowa bydła mięsnego wypasanego w systemie ekstensywnym Parku Narodowego „Ujście Warty”. Pamiętnik Puławski (przyjęto do druku).
13. PIASECKI W., GRODZICKA M., SŁÓSZARZ J., 2000 – Ilościowy stan stad bydła mięsnego i wyniki oceny wartości użytkowej. *Annals of Warsaw Agricultural University – SGGW, Animal Science* 35 (Supplement), 191-196.
14. PILARCZYK R., WÓJCIK J., 2005 – Porównanie wyników odchowu przy matkach cieląt różnych ras bydła mięsnego utrzymywanych w systemie bezbudynkowym. *Roczniki Naukowe Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego*, t. 1, nr 1, 97-105.
15. POGORZELSKA J., SZAREK J., 2002 – Porównanie wyników rozrodu krów i odchowu cieląt w stadzie rasy hereford utrzymywanych w różnych warunkach środowiskowych. *Zeszyty Naukowe Przeglądu Hodowlanego* 62, 193-202.
16. PRZYSUCHA T., CZARNECKI vel SARNECKI M., GRODZKI H., ZDZIARSKI K., 2002 – Analiza wpływu wybranych czynników na masę ciała i przyrosty dobowe cieląt rasy angus. *Roczniki Naukowe Zootechniki Supl.* 15, 225-230.
17. STENZEL R., CHABUZ W., JANKOWSKI P., MROCZEK A., 2001 – Wstępne wyniki badań dotyczące rozrodu oraz odchowu cieląt w stadach mięsnych. *Zeszyty Naukowe Przeglądu Hodowlanego* 55, 221-227.
18. TRZASKOŚ M., KAMIŃSKA G., WINKLER R., MALINOWSKI R., 2005 – Walory przyrodnicze zbiorowisk trawiastych wilgotnych i mokrych siedlisk Kostrzyneckiego Rozlewiska. *Łąkarstwo w Polsce* 8, 193-206.
19. WĘGLARZ A., MAKULSKA J., SURMACZ F., 2000 – Ocena użytkowości w stadzie bydła rasy red angus. *Annals of Warsaw Agricultural University – SGGW, Animal Science* 35 (Supplement), 65-70.
20. WOJCIECHOWSKA M., BARANOWSKI P., 2006 – Wdrażanie pakietów Krajowego Programu Rolno-Środowiskowego na lata 2005-2009 w Parku Narodowym „Ujście Warty”. Materiały konferencji „Programy rolno-środowiskowe – założenia, realizacja, perspektywy”. Urszulin, 12-13 października 2006, 81-86.
21. WOJCIECHOWSKA M., 2007 – Structure of vascular Flora in the flooded valley of lowland river on the example of Warta mouth area. *Biodiversity Research and Conservation* 1, (16).
22. WÓJCIK J., KAMIENIECKI H., SURMACZ F., 2000 – Porównanie wyników odchowu młodego bydła różnych ras mięsnych z wykorzystaniem pastwiska. *Annals of Warsaw Agricultural University – SGGW, Animal Science* 35 (Supplement), 55-58.

Reproduction results' analysis of multibreed beef herd maintained
in the system of free grazing grasslands
of National Park „Warta Mouth”

S u m m a r y

Analysis of reproduction and rearing results in the beef cattle herd (1617 suckler cows and 1546 calves data) included results from 3 years of research (2004-2006). The calving rate during the three year period of studies amounted to 96.5%, while losses of calves as still born or dead during the first day after birth reached 1.5%. The highest calving rate was recorded for Salers cows (98.7%). Crossbred, Limousine, Hereford and Simmental cows demonstrated similar results (96.3-97.9%), while cows of the Charolaise breed had calving rate significantly ($P\leq 0.01$) lower (94.1%). Moreover, in the group of Charolaise cows the largest percentage of still born calves (2.3%) occurred. Calf losses during the rearing period (still born and as result of emergency slaughter) reached 10.6%. Bull calf losses (9.5%) were significantly ($P\leq 0.05$) lower than those of heifer calves (12.4%). A comparison of calf rearing results (jointly for heifers and bulls) proved that more favourable results ($P\leq 0.05$) were obtained in the groups of crossbred, Salers and Hereford dams (95.6, 94.6 and 94.1%, respectively) than in the Limousine, Charolaise and Simmental dams (88.0, 85.7 and 85.5%). The ratios heifers to bulls born and reared by the dams until day 210 of life were not balanced and amounted to 40:60 and 39:61, respectively. The least heifers were born to and reared by Limousine cows (28.3 and 29.2%, respectively), while Salers cows gave birth and reared more heifers than bulls (53.6 and 54.7%, respectively). Compared to the data in the available literature, reproduction results obtained for the years 2004-2006 in the large cattle herd, maintained the year round without buildings on the grasslands of the National Park „Warta Mouth,, were satisfactory.

